

УДК (502.63+504.4): 913 (477-25)

Пласкальний В.В. (Україна, Київ)

ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОГЕННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛАНДШАФТІВ: СУЧАСНІ ПРИКЛАДИ ТА ПІДХОДИ

Нераціональне природокористування спричинює порушення функцій екосистем, веде до суттєвих втрат біорізноманіття та порушує стійкість геосистем, їхню здатність до саморегуляції.

Сучасні види землекористування зумовлюють необхідність розробок наукових основ, способів територіальної організації землеволодінь, посилення охорони земельних ресурсів і ґрунтового покриву. Аналіз та оцінка антропогенної перетвореності геосистем є невід'ємною складовою заходів системного раціонального землевпорядкування та проведення виваженої екологічної політики. Погіршення стану природних екосистем пов'язане із зростаючою антропоізацією довкілля і природного середовища.

У світові практиці до оцінювання антропоізації ландшафтів виділяється 2 підходи – критеріальний та експертний. До першого відносять градації гемеробності ландшафту (Європейська ландшафтна екологія), індикатори, коефіцієнти та ознаки трансформованості природних компонентів, в основі другого лежить територіальна структура земельних покривів ландшафту, де кожному певному типу або виду використання земель, залежно від площі поширення та глибини трансформації, присвоюється бал ступеня змінності природного ландшафту.

Німецькі вчені (Ulrich Walz, Christian Stein) у своїй дослідженнях описують 2 концепти у сфері оцінки стану ландшафтних комплексів: наближеність до природи та гемеробність. Концепція гемеробності була використана для оцінювання і порівняння ландшафтів і знайшла застосування в Державній системі моніторингу землекористування ФРН (Німеччина).

Польські вчені в якості ратифікаційного методу дослідження також застосовують концепцію гемеробності для аналізу та оцінки антропогенної трансформованості, сучасного стану та змін у використанні фітоценозів, екосистем і ландшафтів річкової долини з використанням геоінформаційних технологій.

Прямий та опосередкований вплив землекористування на умови навколишнього середовища та на зміни в ландшафтах через призму концепції гемеробності досліджували також вчені Південної Кореї. В даному випадку вчені спробували застосувати концепцію до ландшафтів сільських поселень Республіки Корея.

Згідно з основами гідроінвайронментології (Самойленко В.М), рівень стану геосистеми визначається за рівнем стану певних складників її (квазі)природної генезисно-еволюційної системи (КПГЕС). В даному спрямуванні вивчається стан та стійкість геосистем, яка виступає власне як їхня здатність зберігати структуру та властивості, класифікаційні ознаки при геоекологічних природних та антропогенних впливах за рахунок саморегуляції.

Для вивчення стійкості та чутливості ландшафтів до антропогенного впливу литовські вчені звертаються до дослідження ентропії ландшафту – міри неупорядкованості геосистеми, яка прямо пропорційна чутливості (реакції/відгуку системи на антропогенний вплив) геосистеми і величині техногеохімічного навантаження. Результати були застосовані до території Литви.

У свою чергу американські вчені Walker, B., C. S. Holling, S. R. Carpenter та A. Kinzig досліджують властивості соціально-екологічних систем (СЕС), які можна умовно ототожнити з геосистемами, так як їхніми компонентами являються природа, населення та види людської діяльності. Вчені намагаються дослідити можливу трансформацію ландшафтів аналізуючи їхній масштаб, стійкість та діапазон допустимих змін стану.

Отже, дослідження антропогенної трансформації ландшафтів охоплює 2 процеси - аналіз сучасного використання ландшафтних комплексів та визначення характеру та ступеня антропогенної змінності ландшафтів. Оцінка ступеня антропоізації ландшафту дає змогу встановити можливість зворотності даних змін, здатність ландшафтів до самовідновлення.

Дана робота покликана звернути увагу на доцільності залучення іноземного досвіду ряду країн щодо вирішення зазначених завдань, який не може бути автоматично застосований, бо вимагає адаптації до конкретної території із певними особливостями регіонального землекористування.